

Snygg Beach-städtalkon

Uppgifter för skolor

Den här filen innehåller uppgifter och lekar för olika åldrar på temat nedskräpningen av vattendragen. Till stöd för undervisningen ingår även en lista med länk- och materialtips.

Uppgifterna lämpar sig väl som stöd för inläringen före eller efter Snygg Beach-talkon. Stödmaterial som hjälper dig ordna talkon hittar du på adressen snyggbeach.fi.

Uppgifter markerade med * lämpar sig antingen som sådana eller i modifierad form också för utomhuslektioner.

Uppgifter för lågstadiet

Sök omkring dig*

Alla rör sig fritt i näromgivningen under en viss tid. Var och en letar i omgivningen och försöker hitta t.ex.

- något vackert
- något mjukt
- något runt
- något som inte hör hemma i naturen

Fynden undersöks tillsammans, t.ex. i smågrupper eller så att var och en efter varje omgång får presentera sitt eget fynd för de andra. De upphittade sakerna klassificeras utgående från om de tillhör den icke-levande eller den levande naturen. Vad blir över? Hur har dessa saker hamnat i naturen? Hur vet man att de inte hör hemma där? Vad borde man göra med dem?

Skräpets livshistoria

Varje elev väljer ut ett skräp och skriver ner dess livshistoria. Vad har skräpet varit innan det blev ett skräp? Vem har använt skräpet innan det blev ett skräp? Hur hamnade skräpet i naturen? På vilka ställen har det rört sig och vad har det råkat ut för under sin färd? Hur hittades skräpet och vad hände med det till slut? Skräpets historia kan också skrivas i form av en saga.

Skräp under förstoringsglaset*

Undersök skräp ni hittat i naturen med hjälp av lupp eller förstoringsglas. Ni kan leta efter så små skräp som möjligt eller undersöka vad som riktigt finns på ett smutsigt skräps yta. Är det någon som rör sig på skräpets yta? Växer något på skräpets yta, t.ex. mossor eller lav? Avslutningsvis kan ni rita eller skriva ner vad ni såg när ni tittade på skräpet genom förstoringsglas.

Skräpfiskar

Pyssla era egna skräpfiskar av rena skräp ni hittat. Limma ögon på skräpfiskarna, namnge de nya arterna och bestäm t.ex. deras livslängd i naturen, storlek, livsmiljö och eventuella andra intressanta egenskaper de har. Ni kan hänga upp fiskarna och presentationerna någonstans så att andra också får se dem. Ni kan t.ex. bygga ett akvarium för dem med vattenväxter och allt. HSR rf:s kampanj Skräpfiskar kan bidra med inspiration! Om skräpet ni hittat är väldigt smutsigt, kan ni också ta foton av det och rita ögon på skräpfiskarna

med hjälp av ett bildbehandlingsprogram. Därefter kan ni skriva ut och klippa ut bilderna och lägga dem i akvariet.

Skräpets rutter*

Dela in er i smågrupper och välj ett skräp vars färd ner till vattnet ni sedan visualiserar med en animation, en video eller en tecknad serie. Fundera först över vilka vägar som skräp tar sig ner i vattendragen. Varifrån härstammar skräpet och hur tar det sig till havet, t.ex. via ett dike eller en å, med vinden eller från en fritidsbåt? Vad händer med skräp när det har hamnat i vattnet och har legat där en tid?

Skräptidslinje*

Beroende på materialet kan det ta allt från några veckor till hundratals år (eller längre) för skräp att brytas ner i naturen. Skapa en tusen år lång tidslinje på klassrumsgolvet eller ute på skolgården. Placera ut olika skräp på tidslinjen enligt hur lång tid ni tror det tar för dem att brytas ner i naturen.

På nedbrytningstiden inverkar inte bara typen av skräp, utan även t.ex. jordmånens egenskaper och temperaturen. Därför går det aldrig att ange en exakt nedbrytningstid. Notera också att även om skräpet bryts ner eller inte längre syns, kan det ändå vara så att det aldrig försvinner ur naturen. Till exempel plastskräp sönderdelas i små mikroskräp som aldrig nödvändigtvis försvinner ur marken. Ni kan göra en permanent tidslinje på en vägg i skolan där alla elever kan se den.

Exempel på nedbrytningstider:

o bananskal, matrester	2-5 veckor
o dagstidning	6 veckor
o organiskt avfall (bl.a. hushållspapper)	1-2 månader
o kartong, papp	2-12 månader
o foliebelagd kartong (t.ex. juiceburkar),
textilier	1-5 år
o cigarettfimpar	1-15 år
➔ filtret omvandlas till mikroplast och kemikalierna börjar lösa sig i vattnet
redan efter en timme	
o tunna fruktpåsar	10-15 år (omvandlas till mikroplast)
o aluminiumfolie och -burkar	80-500 år (vittrar närmast sönder)
o plastflaskor, engångsblöjor	450 år (omvandlas till mikroplast)
o hårda plastsorter	+200 år (omvandlas till mikroplast)
o batterier	+1000 år (eller rentav för evigt)
o glas	+1 miljon år (i praktiken oförstörbart)

Snygg Beach-utmaning

Utmana de personer och instanser som ni önskar ska komma och städa stränder tillsammans med er eller ordna ett eget Snygg Beach-talko. Hur skulle det vara om ni t.ex. sände ett vykort till er vänskola eller kommunens beslutfattare? Ju fler som städar desto mindre skräp!

Uppgifter för högstadiet

Vad spelar det för roll? (GE)

Bekanta er gemensamt med kapitel 5, "Merten roskaantumisen vaikutukset", i boken Roskapostia. Ni kan t.ex. dela in er i expertgrupper där var och en bekantar sig med ett underkapitel och gör en sammanfattning på det. Återvänd sedan till era egna hemgrupper, där experterna sedan sammanfattar och redogör för vad de lärt sig åt de andra. Därefter sammanställer eleverna i sina häften en begreppskarta över nedskräpningen och dess konsekvenser. Ni kan också bekanta er med ämnet genom att läsa nyheter eller artiklar på temat (se länklistan).

Boken Roskapostia (som pdf, på finska) finns på HSR rf:s webbplats:

<https://www.pidasaaristosiiistina.fi/viestinta/julkaisut/ymparistooppaat>

#snyggbeach* (BI GE BK MO)

Hur hamnar skräp i naturen och vattendragen? Hur kan man påverka tillståndet i vattendragen genom sociala medier? Planera tematiskt lämpliga statusuppdateringar för sociala medier, antingen med tanken att de ska publiceras på nätet eller också så att ni pysslar och sätter upp dem på skolans vägg. Om ni utarbetar statusuppdateringar som postas på nätet, repetera först reglerna för fotografering och publicering av bilder.

Om ni väljer pysselalternativet, lyft fram de vattenlevande djuren och låt dem få sina röster hörda: Hur kunde sälén Sälles uppdatering om nedskräpning se ut? Varför har Mona Mört fått nog av skräp? På vilka sätt försöker Måns Märla få människor att sluta skräp ner? Färdiga modeller hittar ni på nätet genom att söka på t.ex. "instagram template" eller "twitter template".

Tidningsinsändare (MO)

Varför hamnar plastskräp i naturen och vattendragen? En orsak är människornas okunskap och lättja. Å andra sidan är de skräp som enskilda personer lämnar efter sig bara en del av ett större problem.

Skriv en insändare på temat plastskräp och/eller nedskräpning av vattendragen. Bestäm vilken vinkling ni vill ha på er insändare och vilken den ledande idén ska vara. Kom ihåg att beakta er målgrupp när ni planerar texten. Utveckla argument som håller och använd olika retoriska grepp med eftertanke: ska ni vädja till läsarens känslor eller förnuft, ska ni hänvisa till auktoriteter (t.ex. undersökningar) eller till nytta och skada (t.ex. följderna av nedskräpningen).

Sänd in era texter för publicering i t.ex. lokaltidningen eller publicera dem via skolans informationskanaler.

Följ med nyheterna (GE MO)

Nu och då kan man se texter i medierna som behandlar nedskräpning och avfall. Samla under en veckas tid (eller under en månad eller någon annan bestämd tidsperiod) nyheter, kolumner, insändare och andra texter från tidningar och internet som behandlar teman som nedskräpning och avfall och bekanta er med dem. Vad handlar nyheterna om? Var finns nyheterna? Sammanställ alla begrepp som ni inte förstår och ta reda på vad de betyder. Klassificera de nyheter ni hittat utifrån vilket perspektiv de representerar och kommentera vissa utvalda texter.

Plastskräpsinstallation (BK)

Skräp kan också användas som material för olika sorters konstinstallationer. Med hjälp av konsten kan man på ett mycket mångsidigt sätt behandla ämnet och ta ställning till konsumtionsvanor eller folks attityder.

Under en vecka ska varje elev samla in och tvätta det plastavfall som uppkommer i hemmet. Skapa sedan klassens gemensamma plastinstallation av allt det insamlade skräpet. Det kan vara ett arrangemang, en staty, ett collage eller vilket slags gemensamt konstverk som helst. Ni kan också bygga upp er installation utomhus så länge ni försäkrar er om att skräpet inte blåser iväg och hamnar i naturen. När installationen tas isär, sortera allt det plastavfall som ingått i den och återvinn det.

Ursprungsidén kommer härifrån:

<http://vaarakollektiivi.fi/sites/default/files/%23muoviroskainstallaatio.pdf>

Nedskräpningen på en strand i närheten* (GE)

Undersök särdragen hos den strand och tillrinningsområdet för det vattendrag ni valt med hjälp av positioneringsuppgifterna, t.ex. i lärmiljön PaikkaOppi.

- 1) Sök upp den strand ni valt och vattendraget i fråga på en karta.
- 2) Från hur pass stort område kan skräp potentiellt färdas vattenvägen till ert vattendrag och er strand? Definiera vattendragets tillrinningsområde och dess ytareal. Om det är en åstrand ni undersöker, ta reda på var den mynnar ut, dvs. i vilket vattendrag skräpet sist och slutligen hamnar.

- 3) Vilka sannolika skräpkällor finns i närheten av ert område? Studera t.ex. generalplanen för ert område: För vilka användningsändamål har stranden och de omkringliggande områdena planlagts? Vilka funktioner inom området kan ge upphov till nedskräpning? Ni kan också undersöka en flygbild över området och på så sätt spåra olika funktioner som orsakar nedskräpning (t.ex. byggarbetsplatser, rekreatiomsområden, hamnområden etc.)
- 4) Hur kunde man minska den nedskräpande effekten hos de funktioner som identifierades i samband med föregående uppgift?

Snygg Beach-utmaning

Utmana de personer och instanser som ni önskar ska komma och städa stränder tillsammans med er eller ordna ett eget Snygg Beach-talko. Hur skulle det vara om ni t.ex. sände ett vykort till er vänskola eller kommunens beslutfattare? Ju fler som städar desto mindre skräp!

Nyttiga länkar

Håll Skärgården Ren rf:s material till stöd för undervisningen:

Pysselböckerna Skräpäventyret (åk 1–6) och Sälles skräpbok (åk 0–2):

http://www.hallskargardenren.fi/sv/kommunikation/publikationer/for_barn

Håll Skärgården Ren rf:s Miljöinformation-sidor:

<http://www.hallskargardenren.fi/sv/miljoinformation>

Roskapostia – Kansalaisen tietokirja meren roskaantumisesta (Skräppost – Medborgarens faktabok om havens nedskräpning; på

finska) <https://www.pidasaaristosiiistina.fi/viestinta/julkaisut/ymparistooppaat>

Muovinen meremme – kortdokumentären Havet av plast (12 min):

<https://www.youtube.com/watch?v=e9-RYrBVMA0>

How does plastic end up in the Baltic Sea? – animerade videor (3x 1 min):

- Plastpåsen: <https://www.youtube.com/watch?v=N565aI63pbq&autoplay=1>
- Cigarettfimpen: www.youtube.com/watch?v=HNYwRzeLigo&autoplay=1
- Vaddpinnen: www.youtube.com/watch?v=3BCf4DDRjKq&autoplay=1

Yle Triplets nyhetsvideor:

Vapaaehtoiset siivosivat Itämeren rantoja Suomenlahden molemmin puolin (7.5.2019): <https://yle.triplet.io/articles/vapaaehtoiset-siivosivat-itameren-rantoja-suomenlahden-molemmin-puolin>

Tyynenmeren saaret täyttyvät muoviroskasta (5.3.2019): <https://yle.triplet.io/articles/tyynenmeren-saaret-tayttyvat-muoviroskasta>

Selkämereltä on kerätty kilometrin verran kalastajien kadonneita verkkoja (19.9.2019): <https://yle.triplet.io/articles/selkamerelta-on-keratty-kilometrin-verran-kalastajien-kadonneita-verkkoja>

WHO: veden mikromuovi ei ole terveysriski (27.8.2019): <https://yle.triplet.io/articles/who-veden-mikromuovi-ei-ole-terveysriski>

Muovi verolle ja jätteestä bisnestä – EU taisteluun muovivuorten pienentämiseksi (18.1.2019): <https://yle.triplet.io/articles/muovi-verolle-ja-jatteesta-bisnesta-eu-taisteluun-muovivuorten-pienentamiseksi>

Nyheter relaterade till skräp och nedskräpning:

Maahan heitetty tupakantumppi koitui koskelonpojan kuolemaksi – lintuyhdistys muistuttaa roskaamisen vaaroista (13.6.2018): <https://yle.fi/uutiset/3-10252531>

Suomalaiset roskaavat merimaisemaansa tupakantumpein, kun muualla rannalle heitetään ilmapalloja ja terveyssiteitä (7.10.2019): <https://yle.fi/uutiset/3-11009462>

Roskaaminen on festarijärjestäjille iso menoera (8.7.2019): <https://yle.fi/uutiset/3-10867643>

Turkulaisopiskelijat tutkivat roskan määrää ja hämmästyivät – kaupunkipuron varsilta löytyi pieneltä alalta 17,5 kiloa muovia (3.10.2019): <https://yle.fi/uutiset/3-11002716>

Pumpulipuikot, muovihaarukat ja pillit historiaan – EU:n komissio aikoo kieltää kertakäyttömuovit (4.5.2018): <https://yle.fi/uutiset/3-10190648>

Ruotsalainen ruokaketju maksaa muovipussista pantin – hajoamistilassa olevat roskapussitkin kelpaavat (21.5.2018): <https://yle.fi/uutiset/3-10207215>

Kuolleen valaan vatsasta löytyi 40 kiloa muovia Filippiineillä (18.3.2019): <https://yle.fi/uutiset/3-10694838>

Mikkelissä tutkitaan Saimaan mikromuovimääriä (22.10.2019): <https://yle.fi/uutiset/3-11030818>

Tutkijat löysivät runsaasti mikromuovia Arktiksen lumesta – "Sitä kulkeutuu kaikkialle tuulen mukana" (15.8.2019): <https://yle.fi/uutiset/3-10923448>

Roska-Roope on uusi ase mikromuovia vastaan: "Roskaaminen on ongelma myös sisävesillä" (17.7.2019): <https://yle.fi/uutiset/3-10879453>

Bra sidor för inspiration och som stöd för undervisningen:

Yles kampanj i love muovi (på finska): <https://yle.fi/aihe/i-love-muovi>

Mikrogärningar - 30 steg mot plaståtervinning (på finska):
<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2019/04/06/pitaisi-lajitella-muttei-huvita-ota-muovi-haltuun-videoita-katsomalla-ja-muilla>

Eko-Elmeri – lärmaterial för lågstadiet (på finska): <https://www.ymparisto.fi/fi-FI/EkoElmeri>

Rörelsen Roska päivässä (Ett skräp om dagen): <http://www.roskapaivassa.net/>

BLASTIC-projektets webbplats: <https://www.blastic.eu/>